

FAMILIA ȘORECANI (I)

LIANA VESCAN

liana.vescan@gmail.com

ABSTRACT: From the nearly century-long history (from the 1880s to 1970) of coal mining in the Ticu-Aghireș area, the only one of its kind in Cluj County, we focused on the period between 1934 and 1938, four years during which the enterprise, known as "Șorecani Mines," was owned by the brothers Mihail and Grigore Manoilescu. During this time, a project was implemented that went beyond the economic realm, aiming to create a "family" in the nationalist corporatist sense of Mihail Manoilescu's vision—an ethnically, socially, and culturally united community. In the first part, we explored the historical and economic context of the coal exploitation at Șorecani and Mihail Manoilescu's contribution to changing the operational paradigm of the enterprise.

KEYWORDS: Șorecani, Mihail Manoilescu, local history, Cluj County, interwar period, coal exploitation

În seara zilei de 28 noiembrie 1935, pe scena Teatrului Național din Cluj, în fața invitaților la *Congresul Național Economic al Ardealului și Banatului* și a întregii elite a orașului s-a desfășurat un spectacol susținut de Cercul Cultural „Minerul” din Șorecani, care a impresionat audiența prin nivelul excepțional al interpretării artistice și execuția impecabilă a numerelor de gimnastică sportivă. „Nu a fost un singur om în imensul teatru care să nu se fi înfiorat și să nu fi înțeles că ceva cu totul nou se năștea acolo în colectivitatea muncitoare, cu viață aspră, de pe văile Someșului”,¹ scria patronul minelor Șorecani, Mihail Manoilescu în memoriile sale.

Întreprinderea, care funcționa sub numele de „Minele Șorecani” S. A., fostele „Minele de cărbuni din Ardeal” S. A., fusese preluată de frații Mihail și Grigore Manoilescu, la data de 14 noiembrie 1933, după o perioadă de criză, marcată de greutăți financiare și greve ale minerilor. Mihail Manoilescu, doctrinar al corporatismului, apreciat, e adevărat, mai ales în străinătate, ca un gânditor original și vizionar, avea acum ocazia de a-și pune în practică ideea sa de suflet, și anume că o întreprindere economică trebuie să funcționeze ca o mare familie.²

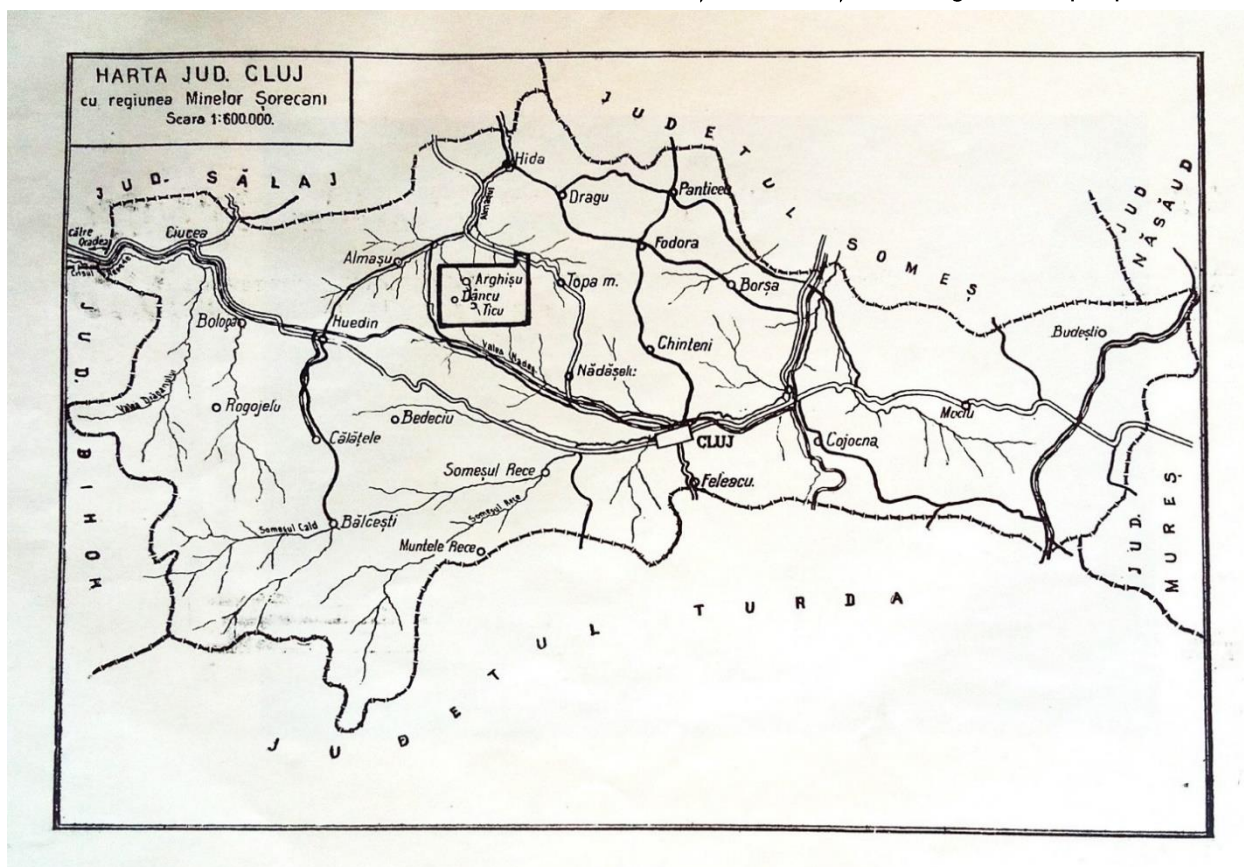
Care era însă zestrea istorică și economică cu care venea societatea carboniferă?

¹ Mihail Manoilescu, *Memorii, ediție îngrijită, prefață, note și indice de Valeriu Dinu, 2 vol.* (București: Editura Enciclopedică, 1993), 376.

² Mihail Manoilescu, *Rostul și destinul burgheziei românești* (București: Cugetarea – Georgescu Delafras, 1942), 188.

Scurt istoric al exploatării cărbunelui din zona Aghireș-Ticu până la sfârșitul Primului Război Mondial

anilor 1893, a început centralizarea mineritului carbonifer de la Aghireș-Ticu prin inițiativa fraților Zsigmond, proprietari ai

Localizarea regiunii exploatărilor carbonifere, 1935³

Cărbunele din perimetrul Șorecani reprezenta partea sudică a stratului de cărbune din Bazinul Văii Almașului, județului Cluj revenindu-i arealul localităților Ticu, Arghiș, Dâncu și Băgara.⁴ Despre existența cărbunilor în zonă se cunoaștea de la mijlocul secolului al XIX-lea, dar exploatarea minieră a început doar în jurul anilor 1880, la aceasta contribuind și darea în funcțiune în 1870 a liniei de cale ferată Cluj-Oradea. La sfârșitul

unei fabrici de spirt locale. Prețul de producție fiind ridicat, aceștia au vândut exploatarea firmei *Société belgo-hongroise de charbonnages* în 1900, care, la rândul ei, din cauza lipsei de capital pentru investiții serioase, a renunțat la afacere în 1903 în favoarea întreprinderii *Compagnie de Mines de Transylvanie*, cu sediul la Bruxelles. Noua societate s-a preocupat de creșterea capacității de producție și de îmbunătățirea mijloacelor de transport. Au fost deschise noi galerii de mină în zona Ticu, unde calitatea cărbunelui era mai bună decât în zona

³ Sursa fotografiei: Cercul Cultural "Minerul" al angajaților Societății Minele Șorecani, *Un an de fapte românești* (Cluj Institutul de Arte Grafice "Ardealul", 1935), 2.

⁴ Grigore Pop, *Județul Cluj* (București: Editura Academiei Române, 2007), 34-35.

Aghireș, s-a construit un funicular de peste 7 km de la mină până la gara din Aghireș, cărbunele extras fiind transportat până atunci cu căruțe trase de bivoli și, pentru a se asigura o forță de muncă permanentă și calificată, s-au pus bazele coloniei miniere de la Ticu (1910). Pentru creșterea producției s-au introdus, în 1911, haveze electrice, iar pentru îmbunătățirea transportului în mină s-au realizat două planuri înclinate de 500 m. Ca urmare, producția de cărbune, care în 1903 era de 2.900 tone, a atins nivelul maxim de 39.127,5 tone în anul 1907, pentru a ajunge în preajma războiului la 38.000 tone.⁵

În perioada 1914-1918, minele au intrat sub controlul statului, furnizând cărbune căilor ferate maghiare, iar înainte ca războiul să se termine, când destrămarea monarhiei austro-ungare a devenit iminentă, capitaliștii belgieni au vândut societatea unor investitori locali, în frunte cu frații Szánto Zoltan și Nicolae, la prețul de 1 milion de coroane. A fost cea mai importantă tranzacție carboniferă a anului 1918.⁶ Noua societate constituită la 31 august 1918 a fost înregistrată sub denumirea de „Minele de cărbuni din Ardeal” S. A.⁷

„Minele de cărbuni din Ardeal” S.A. Implicarea lui Mihail Manoilescu în acționariat

În 1919, primul an de funcționare al noii societăți, producția de cărbune a scăzut la

mai puțin de jumătate față de anul 1914, și anume, de la 38.000 tone la 16.973 tone.

Pentru a-și asigura o forță de muncă constantă, în condițiile sociale tensionate, marcate de greve ale anului 1920, la care se adăuga fluctuația lucrătorilor în domeniul minier din cauza mobilizării parțiale din 1919, revenirii unor muncitori la agricultură, rivalității dintre întreprinderile miniere, minerii fiind o categorie care migra cu ușurință în funcție de câștig, conducerea minei a acceptat semnarea unui contract colectiv de muncă în 10 iunie 1920. Contractul prevedea: îmbunătățirea salariului - pentru mineri, submineri și răznari (vagonetari) fixând o sporire cu 75% a salariului de bază și cu 375% a întregului salariu, ceea ce însemna că salariul mediu urca de la 39 de coroane la aproape 50 de coroane, pentru zilieri adaosul era de 70%, iar pentru birjari de 40%; prețuri reduse la anumite alimente de bază (făină, zahăr, slănină, cafea, fasole, sare, tutun, orez, chibrituri, săpun de rufe, oțet, cartofi, carne), la îmbrăcăminte (reducerile se aplicau și pentru soții și copiii) și pentru sculele și materialele plătite de mineri pentru lucru, precum: lampă, carbit, târnăcop, lopată, sapă. Fiecare muncitor trebuia să lucreze lunar 24 de zile, doar pentru țărani mineri în lunile de vară, din mai până în august, obligatorii erau cel puțin 20 de șuturi. Zile de concediu se acordau numai după anunțarea prealabilă și pentru motive

⁵ Ion Magda et al., *Industria minieră a județului Cluj. Monografie* (1972), 84.

⁶ Ludovic Báthory, „Capitalul străin în industria minieră din România (1918-1924)”, *Anuarul Institutului de Istorie și Arheologie Cluj-Napoca*, XVIII (1975): 252.

⁷ Mihai Cerghidean, *Câteva date cu privire la constituirea S.A. „Minele de cărbuni din Ardeal”*, https://biblioteca-digitala.ro/reviste/Acta-Mvsei-Porolissensis/dl.asp?filename=20-Acta-Mvsei-Porolissensis-XX-1996-zalau_396.pdf accesat 9 august 2024.

valabile.⁸ Forța de muncă în cazul „Minelor de cărbuni din Ardeal” provenea din zona Valea Someșului, Valea Nadășului, Unghiul Călatei, Valea Almașului, cu precădere din satele din jurul zonei Aghireș-Ticu: Băgara, Dâncu, Tămașa, Mera.⁹

După 1919, societatea a trecut la refacerea și îmbunătățirea activității exploatareilor prin refacerea totală a funicularului, a stației de încărcare de la Ticu, construirii unui siloz cu capacitatea de 600 t, instalarea unui separator mecanic cu o capacitate de 20 t/oră ș. a.

Cărbunii exploatați la Ticu-Aghireș în această perioadă se încadrau în categoria cărbunilor brunii, având o putere calorică de 5200 cal/kg.

În colonia minieră de la Ticu s-au construit 36 de clădiri cu 171 de locuințe, o școală, un spital, o casă culturală cu cinematograful și bibliotecă.¹⁰

Reclamă din anul 1924¹¹

„Minele de cărbuni din Ardeal”, întreprindere carboniferă mijlocie, au avut o creștere constantă a producției de cărbune până în anul 1928: 16.973 tone (1919), 21.747 tone (1921), 62.077 tone (1923), 80.713 tone (1927), 86.344 tone (1929).¹²

Principala piață de desfacere a cărbunilor erau căile ferate, un debușeu sigur fiind regia de stat, iar societățile carbonifere căutau să atragă în consiliile de administrație oameni politici sau din administrația centrală, care puteau prin influență să obțină comenzi cât mai mari și prețuri cât mai ridicate. Astfel, din 1921, societatea „Minele de cărbuni din Ardeal” S.A. avea ca acționar și membru în consiliul de administrație, alături de clujenii Molnár Jakob și frații Szánto Nicolae și Zoltán, pe Mihail Manoilescu, fruntaș al Partidului Poporului.¹³

În 1921, la numai douăzeci de ani, Mihail Manoilescu promitea să devină un actor important în politica românească. Născut la 9 decembrie 1891, într-o familie cu vechi origini boierești, era al patrulea din cei cinci copii (patru băieți și o fată). Mama sa, Natalia Grigoreanu se trăgea din familia boierească Tăutu, ale cărei rădăcini coborau până în secolul al XV-lea prin logofătul Tăutu, sfetnic al lui Ștefan cel Mare. Tatăl său, Constantin Manoilescu, fiu de preot, învățător și autor de manuale școlare, a murit când Mihail

⁸ Contractul este semnat din partea societății de Iacob Molnar (director) și Nándor Kovács (inginer), din partea muncitorilor de Iosif Micheles, Simion Fabian, Ștefan Tot, Ladislau Boros și din partea Uniunii Muncitorilor Minerii, de Iosif Ciser (secretar central) și Iosif H. Minar. Vezi *Minerul*, nr. 16-17 (1920): 3-4.

⁹ Ludovic Báthory, „Problema forței de muncă 1919-1929”, *Anuarul Institutului de Istorie Cluj*, XXXII (1993): 225.

¹⁰ Magda, *Industria minieră*, 107-108.

¹¹ Sursa fotografiei: *Patria*, Anul 6, nr. 87 (1924): 7.

¹² Ludovic Báthory, „Evoluția economică a principalelor societăți carbonifere din România între anii 1919-1929”, *Anuarul Institutului de Istorie din Cluj*, XII (1969): 198.

¹³ Ludovic Báthory, „Societățile carbonifere 1919-1928”, *Anuarul Institutului de Istorie Cluj*, XIII (1970): 309.

Manoilescu avea nouă ani. Elev strălucit, dar confruntat cu greutate materiale, Manoilescu nu a urmat dreptul, cum și-ar fi dorit, ci Școala Națională de Poduri și Șosele din București (viitoarea Politehnică), pe care a absolvit-o ca șef de promoție în anul 1915.

A lucrat ca inginer la Direcția Generală de Poduri și Șosele din cadrul Ministerului Lucrărilor Publice (1915), iar apoi, fiind concentrat la Regimentul 24 Artilerie din Roman (1915) și la Direcția Munițiilor (1916), sub conducerea lui Tancred Constantinescu, a proiectat și a construit un model original de obuzier.¹⁴

În anul 1919, s-a căsătorit cu Elena Vellan (1895-1967), care provenea dintr-o familie burgheză înstărită. Împreună au avut doi copii, Natalia¹⁵ și Alexandru.¹⁶

Soția sa, numită în memorii cu toată îndreptățirea „eroica mea Lily”,¹⁷ i-a fost „tovarășă de puține bucurii și de multe suferințe”.¹⁸ Implicată în toate demersurile soțului său, Elena Manoilescu a scris ea însăși o carte de memorii care degajă un spirit de devotament conjugal impresionant, pe care a numit-o *Prin ochii soției. O biografie subiectivă a lui Mihail Manoilescu*.¹⁹

Mihail Manoilescu²⁰

După război, Mihail Manoilescu a fost director în cadrul Ministerului Industriei și Comerțului, între 1919 și 1921. Inginer prin pregătire, dar pasionat de științele economice și politică, Manoilescu a renunțat la o carieră tehnocrată și s-a înscris în Partidul Poporului constituit în jurul popularității generalului Averescu.

¹⁴ Vezi Valeriu Dinu, „Prefață. Schiță de portret: Mihail Manoilescu”, în Manoilescu, *Memorii* (1993).

¹⁵ Natalia (Ica) Manoilescu-Dinu (1920-1990) a urmat Facultatea de Teologie din București (1945-1949). A scris studii și cărți de teologie (printre care *Sfântul Duh în spiritualitatea ortodoxă*, prefațată de Părintele Dumitru Stăniloae, *Iisus Hristos Mântuitorul în lumina Sfintelor Evanghelii*) și memorialistică (un volum publicat postum, inițial sub titlul *Memorii* (Cluj-Napoca: Renașterea, 2007) și apoi, într-o ediție adăugită, sub titlul *Mărturia unei vieți. Memorii* (București: Spandugino, 2014). A fost soția inginerului Valeriu Dinu (1905-1997) și mama

profesorului Mihai Dinu (n. 1942), doctor în lingvistică matematică.

¹⁶ Alexandru (Tuți) Manoilescu (1923-1969), doctor în filosofie.

¹⁷ Manoilescu, *Memorii*, 133.

¹⁸ Ibid., 33

¹⁹ Elena Manoilescu, *Prin ochii soției. O biografie subiectivă a lui Mihail Manoilescu* (București: Spandugino, 2018).

²⁰ Sursa fotografiei: *Gazeta ilustrată*, Anul IV, nr. 3-4 (1935): p. 41.

Peste ani va scrie: „Am nădăjdut că el [Partidul Poporului] ar putea deveni (fac această mărturisire, deși nu-mi este ușoară) *grație și influenței mele* (s. a.), un partid consistent, cu o doctrină fermă, care să țină cumpăna între lipsa de orizont a liberalilor și lipsa de înțelepciune a țărăniștilor”.²¹

În perioada 1926-1927, a fost subsecretar de stat la Ministerul Finanțelor, în guvernul Averescu, elaborând numeroase proiecte de legi (stabilizarea monetară, armonizarea salariilor, codul vamal etc.).²² În anul 1927, după moartea regelui Ferdinand I, încredințat că doar o monarhie puternică ar putea pune stavilă anarhismului în țară, s-a implicat pe cont propriu în aventura readucerii în țară a principelui Carol al II-lea, aflat în exil în Franța. În toamna anului 1927, a fost arestat fiind acuzat de conspirație, dar apoi, în 1928, achitat. A demisionat din Partidul Poporului, deoarece acesta se declarase anticarlist și, la sfatul prințului Carol, a intrat în Partidul Național-Țărănesc.

Dincolo de zbućiumul și dezamăgirile politice, anii 1928-1929 au fost pentru Mihail Manoilescu cei mai fructuoși ani din punct de vedere al activității științifice, în această perioadă el elaborând cea mai importantă lucrare economică a sa, *Théorie du protectionisme et de l'échange international* (1929), pe care a publicat-o la prestigioasa editură Girard din Paris. Lucrarea a fost tradusă în portugheză, italiană și engleză

(1931) și mai apoi în germană (1937).²³ Teoria lui Mihail Manoilescu susținea că țările industrializate, prin intermediul comerțului, exploatau țările agricole care înregistrau pierderi de venit național și recomanda adoptarea unor măsuri care să stimuleze și să protejeze ramurile economice în care productivitatea muncii este superioară mediei naționale. Nivelul și durata protecției ar trebui să fie cu atât mai mari și mai îndelungate cu cât ar fi mai mare diferența dintre productivitatea muncii la bunurile importate față de cea a bunurilor autohtone. Doctrina protecționistă elaborată de Mihail Manoilescu a fost cel mai bine receptată în America de Sud, iar Brazilia a adoptat-o în 1970 ca proiect național, înregistrând câteva decenii de creștere economică.²⁴

După revenirea pe tron a lui Carol al II-lea, în 1930, Mihail Manoilescu era considerat parte a „camarilei regale”, în timp ce aspirația pe care o mărturisea era ca, prin intermediul monarhului, să își poată înfăptui viziunea economică la nivel național: „Eu mă voiam pe lângă viitorul rege Carol al II-lea, ceea ce a fost logofătul Tăutu (nu-mi era oare strămoș?) pentru Ștefan cel Mare, sau Sully pentru Henric al IV-lea! Căci ce poate fi mai frumos decât să fii un mare ministru al unei fecunde și îndelungate domnii și să închini țării tale tot ce ți-a dăruit mai bun Dumnezeu, contribuind cu ființa ta trecătoare – ca veșnic secund al Suveranului – la gloria marilor

²¹ Manoilescu, *Prin ochii soției*, 43.

²² Sorin Șuteu, „Mihail Manoilescu și teoria protecționismului”, *Revista de Management și Inginerie Economică*, Vol. 15, Nr. 4 (2016): 807. http://www.rmee.org/abstracturi/62/20_Personalitati_Mihail_MANOILESCU.pdf accesat 20 sept. 2024

²³ În limba română a apărut abia în '80, tradusă din germană după ediția din 1937 de Valeriu Dinu și se intitula *Forțele naționale productive și comerțul exterior – Teoria protecționismului și a schimbului international* (București: Editura Științifică și Enciclopedică, 1986).

²⁴ Șuteu, „Mihail Manoilescu”, 809-810.

permanențe, care sunt neamul și dinastia lui”.²⁵

A funcționat ca ministru al Comunicațiilor și Lucrărilor Publice (în guvernul Iuliu Maniu) și ministru Industriei și Comerțului (în guvernele Gheorghe Mironescu și apoi Nicolae Iorga), iar în anul 1931, a fost numit Guvernator al Băncii Naționale a României. Pentru că a refuzat să salveze banca Marmorosch-Blank pe seama bugetului de stat, a fost destituit după doar cinci luni de zile. A fost un act curajos, „eroic și romantic”,²⁶ care însă l-a costat cariera politică.

Ca om de afaceri, Mihail Manoilescu a investit încă din 1921, după plecarea de la Ministerul de Industrie, în întreprinderea „Minele de cărbuni din Ardeal” S.A.. În memoriile sale consemnează: „la finele anului 1921 am intrat în conducerea și apoi în proprietatea unui stoc de acțiuni la mina de cărbuni de lângă Cluj, pe care am denumit-o mai târziu Șorecani.²⁷ Eram acolo tovarăș cu trei evrei unguri, Molnar și frații Szánto, oameni cu o anumită distincție, caracteristică celor ce imită stilul de viață a nobleței ungurești de țară, care se numește singură gentry. [...] Sub energica mea acțiune, minele au făcut progrese repezi și de la anul 1921 la anul 1926 (când am părăsit conducerea ca să

intru în guvernul Averescu), se ridicase producția de la 20.000 la 80.000 tone anual, mai ales după deschiderea la 1923 a bogatei galerii *Mihail Manoilescu*”.²⁸

Grigore Manoilescu²⁹

În 1924, Mihail Manoilescu l-a angajat pe fratele său mai mic, Grigore, absolvent al Facultății de Drept din București, mai întâi ca avocat la Servicul Contencios al întreprinderii, pentru ca mai apoi acesta să fie numit director al minelor de cărbuni din Ticu-Colonie (1930-1934), iar în cele din urmă director general la Șorecani (1934-1938), având și el o cotă de acțiuni. În

²⁵ Manoilescu, *Memorii*, 179.

²⁶ Manoilescu, *Prin ochii soției.*, 312.

²⁷ Șorecani se numea gara din localitatea Aghireș. După Unire, traducerea denumirii localităților a revenit administrației, în timp ce cea a garilor CFR-ului. Nicu Brânzeu scria în articolul “Călătorind dealungul Ardealului. Numiri de gări și de localități. Neglijență, nepricepere, nepotrivire și ridicol”, *Adevărul*, nr. 13589, (1928), 3: “Șorecani, așa se numește gara din localitatea Aghireș (linia Cluj-Oradea). Comuna poartă numele Aghireș, dezvoltat din vechea denumire Argheș; ungurii îl făcură

Egereș, iar înțelepții de la CFR au întreat desigur pe portarul gării: ce însemnează asta pe ungurește? El va fi spus: eger=șoarece, și îndată s-a găsit cel mai minunat nume: Șoricani. În realitate, chiar admitând că numirea maghiară e cea originală, ea nu derivă de la șoricea, ci de la egerfa=arin, deci se putea crea numele nou Ariniș (cum s-a creat foarte nimerit, Cărpiniș, în loc de Gyertyamos), dar asta alții aveau s-o facă, nu căile ferate!”.

²⁸ Manoilescu, *Memorii*, 365.

²⁹ Sursa fotografiei: *Gazeta ilustrată*, Anul IV, nr. 3-4 (1935): 41.

noiembrie 1929, Grigore Manoilescu s-a căsătorit cu fiica lui Sextil Pușcariu, Lia.³⁰

O inițiativă importantă pentru societatea „Minele de cărbuni din Ardeal”, pe care Mihail Manoilescu i-o atribuie fratelui său, a fost atragerea concernului Electrobél din Bruxelles pentru construirea la Aghireș a unei uzine electrice pentru aprovizionarea cu energie a Clujului. „Astfel, fratele meu și cu mine, am realizat cea mai eficace colaborare cu capitalul străin și singura care s-a făcut în cadrul legii Madgearu de la 1929, de înființare a regiilor mixte.”³¹ Uzina modernă de la Șorecani, cu o putere proiectată de 50 MW, care suplimenta cantitatea de energie electrică livrată municipiului Cluj de Hidrocentrala de la Someșul Rece, a fost finalizată în 1931, folosind ca materie primă cărbunile din zona Aghireș-Ticu.³²

Cu toate acestea, criza economică din anii 1929-1933 a afectat puternic societatea carboniferă, în condițiile în care CFR-ul a scăzut atât cota, cât și prețul de achiziție al cărbunelui, iar plata facturilor se făcea cu întârzieri de luni de zile. Societatea a recurs la concedieri și neplata salariilor muncitorilor mineri. Din ianuarie 1929 au început la minele din Ticu, Aghireș, Curturiș și Băgara o serie de conflicte de muncă și greve care au atins punctul culminat în luna octombrie a anului 1933. ³³„700 de sute de

familii mor de foame la Șorecani. Neplătiți de 7 luni, minerii din Șorecani au declarat grevă generală”, consemna în 12 octombrie 1933 ziarul *Patria*. În acest moment de impas dramatic al societății, Mihail Manoilescu s-a decis să preia integral, împreună cu fratele său, proprietatea minelor. „Tovarășii mei [frații Szántó], descurajați, voiau să-și vândă părțile lor de acțiuni și nimeni nu voia să le ia. Atunci, fratele meu și cu mine am avut curajul să le luăm – pe datorie, căci bani nu aveam – eu personal mărimdu-mi astfel datoriile mele și așa considerabile, până la 20 de milioane de lei.”, scria Mihail Manoilescu în volumul de memorii, continuând: „Din clipa aceea, 15 noiembrie 1933, am început acolo nu numai o operă de redresare economică, ci una de experiențe sociale și de românism...”.³⁴

Familia Șorecani

Proiectul economic, social și cultural-naționalist *Familia Șorecani*, la care Mihail Manoilescu s-a referit în scrierile sale mereu ca la un model de bune practici,³⁵ a luat ființă într-un anume climat istoric și a fost inițiat de o personalitate cu o viziune economică și politică particulară.

„Eu nu am încredere în ceea ce se cheamă judecata istoriei. Căci istoria, scrisă după documente chiar adevărate, este ca și studiul corpului omenesc făcut după

³⁰ Irina Matei, Lucian Nastasă-Kovács, *Cultură și propagandă. Institutul din Berlin. 1940-1945* (Cluj-Napoca: Mega, 2018), 94.

³¹ Manoilescu, *Memorii*, 365.

³² Vezi capitolul „Uzina electrică” din volumul lui Octavian Buzea, *Clujul. 1919-1939* (Cluj: Tipografia Ardealul, 1939), 119-124.

³³ Vezi articolele lui Gheorghe Bodea, „Acțiunile revoluționare ale minerilor dela Aghireș (Șorecani) din anii 1929—1932”, *Acta Musei Napocensis*, 2

(1965): 565-579 și „Din lupta minerilor din Aghireș (Șorecani) împotriva exploatării capitaliste în anul 1933”, *Analele Institutului de Istorie al Partidului de pe lângă C.C. al P.C.R.*, nr. 4, (1965): 157-162.

³⁴ Manoilescu, *Memorii*, 366.

³⁵ Vezi Manoilescu, *Memorii*, 365-368, 374-377, *Rostul și destinul burgheziei românești*, 188 și articolul „Lupta între două veacuri. Ultim răspuns d-lui George Tașcă”, *Analele economice și statistice*, anul XXI, Nr. 4-6 (1938): 36.

scheletul lui! Documentul păstrează numai ceea ce este rigid, uscat, schematic și nu înregistrează niciodată pulsul vieții, *sensul* străduințelor omenești la o anumită vreme și ceea ce se cheamă – cu un cuvânt astăzi deja uzat – *climatul* unei epoci.”³⁶ scria Manoilescu în 1944.

Care era, prin urmare, climatul epocii în care funcționau minele de la de la Ticu-Aghireș în anul 1933?

Deși situate într-o regiune cu populație majoritar românească,³⁷ trei sferturi din funcționari și mai mult de jumătate din muncitori de la minele din Ticu-Aghireș erau maghiari.³⁸

De la momentul Marii Uniri, trecuseră doar cincisprezece ani, un timp destul de scurt la scara istoriei pentru ca relațiile economice și mentalitățile din Transilvania să se schimbe cu adevărat, mai ales că românii nu avuseseră înainte de 1918 o elită economică decât în sectorul bancar.³⁹ „În Ardeal eram străini în țara noastră, acesta e adevărul. Întreprinderile industriale, aproape toate minoritare, ne tratau cu fereală și cu dispreț pe noi românii și ne deschideau porțile cel mult pentru funcțiile de... lucrători necalificați”.⁴⁰

10 Mai 1934⁴¹

Astfel, locuitorii din satele din jurul minei au primit schimbarea patronatului „ca pe o izbândă românească”, deși frații Manoilescu fuseseră și înainte parte a acționariatului. În cinstea zilei de 14 noiembrie 1933, când Grigore Manoilescu a sosit la mină în noua calitate de director general, s-a ridicat din inițiativa lucrătorilor și funcționarilor o troiță care a fost amplasată în fața școlii primare din colonia minieră Ticu. Sfințirea troiței s-a făcut cu ocazia sărbătoririi zilei de 10 Mai 1934, festivitate în cadrul căreia s-a constituit și Liga antirevizionistă a ținutului Aghireșu, președinte fiind ales Grigore Manoilescu.⁴²

În ceea ce-l privește pe Mihail Manoilescu, după 1932, acesta a îmbrățișat doctrina corporatistă,⁴³ pe care a dezvoltat-o în mod

³⁶ Manoilescu, *Memorii*, 95.

³⁷ Arghireșu avea o populație totală de 1.889 locuitori, din care 1.064 români, 591 maghiari, 126 evrei, 13 germani, Arghișu, avea 387 locuitori, din care 358 români, 18 maghiari, Băgara, avea 747 locuitori, din care 65 români, 658 maghiari, 2 germani și 4 evrei, Dâncu, din 470 locuitori, 453 erau români și 16 maghiari, iar Ticu (împreună cu Ticu Colonie) avea o populație de 983 locuitori, din care 629 români, 314 maghiari, 9 evrei și 7 germani, conform *Recensământului general al populației din decembrie 1930, vol II, partea 1. Neam, limbă maternă*, Editura Institutului Central de Statistică, 1938, 134, 136.

³⁸ „Minele Șorecani” S.A., fostă Minele de Cărbuni din Ardeal S.A., *Dare de seamă pe anul 1933* (București: Tipografia „Lupta” N. Stroilă, [1934]), 10.

³⁹ Manoilescu, *Rostul și destinul*, 97.

⁴⁰ Manoilescu, *Memorii*, 366.

⁴¹ Sursa fotografiei: *Gazeta ilustrată*, Anul IV, nr. 3-4 (1935): 45.

⁴² „Serbarea zilei de 10 Mai în plasa Aghireșu — Cluj”, *Unirea poporului*, anul XVI, nr. 21 (1934): 5.

⁴³ Corporatismul ca ideologie și formă de reprezentare a intereselor grupurilor sociale a fost promovat la sfârșitul secolului al XIX-lea și prima jumătate a secolului al XX-lea, la început de către Biserica Romano-Catolică, în opoziție atât față de capitalismul liberal, cât și de socialism. La începutul

original în volumul *Secolul corporatismului*⁴⁴ și care l-a apropiat de mișcările de extremă dreaptă, în special mișcarea legionară, propovăduind valorile tradiționalismul românesc: naționalism militant, ortodoxie, elită apărătoare. În 1933, publicase în Biblioteca revistei *Lumea nouă*⁴⁵ un program de reorganizare a țării: „România, stat corporativ. De ce și cum trebuie transformat Statul nostru”, în care naționalismul este subliniat ca principiu originar: „Nota dominantă și hotărâtoare nu poate fi decât

românismul, și misiunea în lume a noului stat românesc întregit nu poate fi decât *afirmarea geniului românesc*”.⁴⁶

În acest context, prima măsură de reorganizare a societății, numită acum „Minele Șorecani”, a fost românizarea personalului, care conform lui Mihail Manoilescu, s-a realizat „progresiv și fără violență”.⁴⁷ În „Darea de seamă a societății pe anul 1933” se oferă un tabel al schimbărilor petrecute în structura etnică a personalului între 1 noiembrie 1933 și 1 iulie 1934.

Personal	1 noiembrie 1933			1 iulie 1934		
	români	minoritari	total	români	minoritari	total
Direcțiunea	4	9	13	4	1	5
Funcționari	1	10	11	8	4	12
Personal tehnic	3	6	9	4	2	6
TOTAL	8	25	33	16	7	23
	24%	76%		70%	30%	
Muncitori Tic	207	123	330	284	108	302
Băgara	34	114	145	94	49	143
Curturis	35	57	92	81	36	117
TOTAL	276	294	570	459	193	652
	48%	52%		70%	30%	
TOTAL	284	319	603	475	200	675
GENERAL	47%	53%		70%	30%	

anilor '30, Mihail Manoilescu a elaborat o doctrină corporatistă originală, care avea să aibă ecouri largi în Europa și America Latină.

⁴⁴ Lucrarea scrisă în limba franceză sub titlul *Le siècle du corporatisme. Doctrine du corporatisme integral et pur* a fost publicată la editura Payot, Paris, 1934. În limba română a apărut sub titlul *Secolul Corporatismului*, traducere de D. Livezeanu (București: Naționala-Ciornei, 1937).

⁴⁵ Revista *Lumea nouă*, platformă a asociației politice „Liga Naționalist-corporatistă”, fondator Mihail Manoilescu, a apărut lunar între anii 1932-

1942, publicând studii de doctrină economică corporativă. În timp, revista a devenit o tribună a fascismului, apoi a mișcării naționaliste, în general și a legionarismului, în special. Vezi Zigu Ornea, *Anii treizeci. Extrema dreaptă românească* (București: Editura Fundației Culturale Române, 1996), 212-226.

⁴⁶ Mihail Manoilescu, „România stat corporativ. De ce și cum trebuie transformat Statul nostru”. *Biblioteca revistei lunare „Lumea Nouă”*, Nr. 6 (1933): 24-25.

⁴⁷ Manoilescu, *Memorii*, 366.

Proporția românilor, atât în aparatul de conducere, tehnic și administrativ, cât și ca număr de muncitori a urcat semnificativ de la 24%, respectiv 47%, la 70%, ceea ce pentru românii din zonă era o mare schimbare.⁴⁸

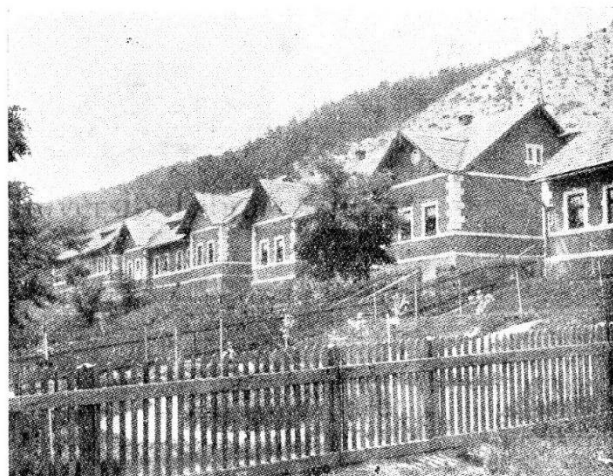
Intrarea în mină⁴⁹

Conform datelor furnizate de societate, datorită măsurilor organizatorice și bune colaborări dintre conducători și lucrători, producția a crescut de la 57.441 tone de cărbune în 1933, la 83.421 în 1934, 85.757 în 1935 și 90.805 în 1936, Minele Șorecani furnizând „cca 5% din producția țării, urmând după Petroșani cu 55%, Reșița cu 10%, Comănești cu 9%, fiind de același ordin de mărime cu Lonea”.⁵⁰

Vorbind despre experiența Șorecani, în volumul „Rostul și menirea burgheziei”, Manoilescu scria: „Având a face cu lucrători pe jumătate țărani, legați de pământul lor din preajma minei (s. a.), experiența a fost ușurată de concepția sănătoasă a acestora. În acest cadru am putut realiza o apropiere

sufletească și o solidarizare reală între proprietarii întreprinderii și muncitori, așa cum nu se mai întâmplase nicăieri în cuprinsul Mării-României. [...] Acolo am năzuit să reînviem moravurile de altădată, pe când boierul era față de țăranul său, nu un patron – în sensul uscat al cuvântului modern – ci un îndrumător și un protegiutor (s.a.). În mica colectivitate condusă de el, datoriile sale de șef erau tot atât de mari ca și dreptul său de a comanda, iar obligațiile pe care singur și le asuma față de colaboratorii săi erau infinite mai însemnate decât folosul pe care-l scotea de la dânșii”.⁵¹ În acest spirit, de grijă față de nevoile comunității, frații Manoilescu au înfăptuit, în 1935, „ctitorirea” unei biserici în Ticu Colonie și deschiderea unei stațiuni balneare pentru personalul minei la Leghia în 1937.

Biserica „Sfânta Varvara” din Ticu Colonie

Locuințele muncitorilor din Ticu Colonie⁵²

⁴⁸ „Minele Șorecani” S.A., foste Minele de Cărbuni din Ardeal S.A., *Dare de seamă pe anul 1933*, 10.

⁴⁹ Sursa fotografiei: *Gazeta ilustrată*, Anul IV, nr. 3-4 (1935): 47.

⁵⁰ Minele Șorecani S.A., *Dare de seamă pe anul 1936*, 7.

⁵¹ Manoilescu, *Rostul și destinul*, 188.

⁵² Sursa fotografiei: *Gazeta ilustrată*, Anul IV, nr. 3-4 (1935): 46.

Localitate tânără, constituită artificial, colonia minieră Ticu era formată, în 1934, din 206 locuințe muncitorești și 26 locuințe de funcționari. Există un dispensar, o școală primară și o casă culturală (cazină) cu bibliotecă, radio și chiar cinematograf.⁵³ Lipsa însă biserica, adică centrul spiritual pe care aceasta îl reprezintă pentru o comunitate.

Și pentru că Mihail Manoilescu considera „ortodoxia ca dimensiunea cea mai pronunțată a sufletului românesc, fără de care nu se poate forma conceptul de român”,⁵⁴ conducerea societății a luat hotărârea să cumpere o biserică de lemn, veche de trei sute de ani, din comuna Tămașa, unde se clădise una de piatră. Mai întâi s-a terasat o jumătate de versant în apropierea Casei de cultură, s-a realizat o platformă de piatră pe care urma să fie așezată biserica și un zid de sprijin care să o protejeze. S-a lucrat temeinic, după un plan ingineresc, ca pentru o operă ce trebuia să dureze. Două rânduri de scări de piatră cu trepte late, impunătoare coborau în cascadă până la drum. Demontată bârnă cu bârnă, șindrilă cu șindrilă, biserica a fost apoi remontată „în acest cadru, ca o cutie luxoasă pregătită să primească un giuvaier de preț”.⁵⁵ Clădită din bârne de stejar, îmbinate în coadă de rândunică, biserica are formă de navă, cu un

turn subțire și înalt, acoperit cu șindrilă. Pe latura sudică, pe toată întinderea naosului și pronaosului, are un pridvor (târnaț) cu stâlpi de susținere sculptați.⁵⁶

Biserica adusă de la Tămașa a fost construită în primul sfert al secolului al XVIII-lea, iar în anul 1733, a fost înregistrată ca ortodoxă. Pictura interioară s-a realizat doar peste o jumătate de secol, fiind atribuită lui Ursu Broină, preot din Stoboru, cel care a zugrăvit în 1775 și lăcașul de la Cubleșu. Surprinzător este mesajul politic pe care zugravul l-a suprapus narațiunii biblice, pe de o parte, intercalând două secvențe iconografice, față în față, care îl reprezintă pe împăratul Iosif al II-lea (în partea de nord a naosului, împăratul este înfățișat cu o sabie ridicată în mână, iar în cea sudică, din profil, trăgând clopotele), două reprezentări ce reflectau recunoștința românilor din Transilvania față de „bunul împărat”, văzut ca protectorul colectivității românești și, pe de altă parte, atribuind persecutorilor lui Iisus piese de vestimentație din costumul militar al husarilor.⁵⁷

În toamna anului 1935, pictorița Elena Popea, „talentata pictoriță înrudită cu Lia Pușcariu”,⁵⁸ a realizat o rețușare a unor porțiuni din pictura existentă și o repictare completă a unor scene și personaje a căror conservare era extrem de precară (*Căderea*

⁵³ *Buletinul Muncii*, anul 13, nr. 1 (1933): 80.

⁵⁴ Manoilescu, *Memorii*, 374.

⁵⁵ *Ibid.*

⁵⁶ Biserica se află pe noua listă a monumentelor istorice sub codul LMI: CJ-II-m-B-07781 <https://www.cultura.ro/lista-monumentelor-istorice> accesat 20 sept. 2024.

⁵⁷ Vezi articolele Silviei Marin-Barutcieff: „Între arhanghelul Mihai și Tatăl pământesc: O declarație de loialitate față de Împăratul Iosif al II-lea în pictura

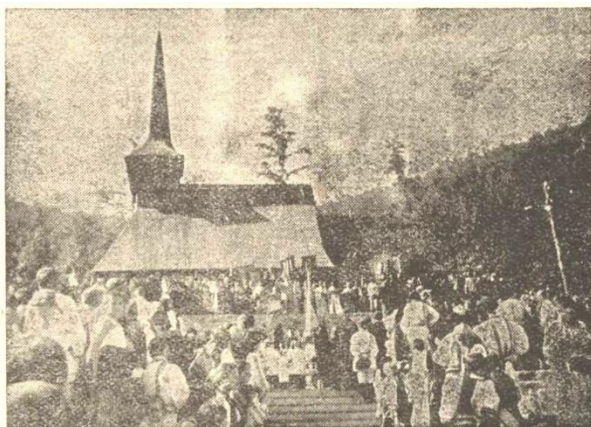
religioasă din Transilvania”, *Apulum*, Seria Historia Patrimonium (2011): 25-38 și “Aproapele de departe, străinul de aproape: între Iosif al II-lea ca pater familias și maghiari ca alteritate, teme iconografice într-o biserică transilvană din secolul al XVIII-lea”, *Anales Universitatis Apulensis*, 15/II (2011): 215-241.

⁵⁸ Manoilescu-Dinu, *Memorii*, 90.

în păcat a lui Adam și a Evei, șirul de sfinți dispus pe laturile de nord și sud ale naosului, în registrul inferior).⁵⁹

La intrarea în biserică se poate citi și azi actul comemorativ care consfințește (re)ctitorirea lăcașului de cult, semnat de preoții: dr. Ioan Stroia, episcop al Armatei Române, dr. Sebastian Stanca, dr. Ioan Vască, rector al Academiei teologice din Cluj, Aurel Munteanu, protopopul Huedinului, Ioil Ghiurițan, protopopul Ungurașului, Vasile Ferghete ș.a. și membrii familiei Manoilescu: Mihail, Elena, Natalia, Alexandru, Grigore, Lucia Costin (născută Manoilescu) și fiica, Ionela Costin.

Sfințirea Bisericii Sfânta Varvara, Ticu Colonie⁶⁰

În ziua de 29 septembrie 1935, la slujba de sfințire a bisericii cu hramul Sfintei Varvara, patroana minerilor, au participat pe lângă întregul personal al Minelor Șorecani o imensă mulțime de săteni, veniți din satele din jur și o seamă de personalități, atât din București, cât și din Cluj, dintre care Natalia Manoilescu amintește în memoriile sale pe

Veturia Goga, Sextil Pușariu, Mircea Vulcănescu, profesorul Ion Chinezu.⁶¹

În cinstea sărbătorii, minerii erau îmbrăcați în uniformele lor tradiționale de gală, negre cu două rânduri de nasturi auriți, cu epoleți și chipiuri, iar tinerii, fete și băieți, în costume naționale, multe lucrate în atelierele de țesătorie ale Cercului Cultural „Minerul”.⁶²

Serbarea s-a deschis prin slujba religioasă tradițională, oficiată de episcopul Stroe al Armatei, înconjurat de un sobor de preoți în frunte cu S. S. Protopopul Munteanu al Huedinului, după care Mihail Manoilescu a ținut o cuvântare care „a avut darul să ridice tensiunea emoțională la maximum. Mai inspirat decât oricând, el a arătat cum urmașii unor boiernași moldoveni au descălecat în țara Transilvaniei, spre a întemeia aici un locaș de rugăciune, menit să păstreze vie flacăra credinței strămoșești în sufletele românilor. Toți simțeam că trăiam un moment de supremă împlinire și parcă am fi vrut ca timpul să se oprească în loc”.⁶³

După prima parte a sărbătorii a urmat defilarea membrilor Cercului Cultural „Minerul”, care a impresionat prin pitorescul costumelor și disciplină. În fruntea țăranilor au defilat fiica lui Mihail Manoilescu, Natalia și nepoata de soră, Ionela Costin, în costume naționale, „foarte mândre de a participa astfel la marea sărbătoare”.⁶⁴ A urmat praznicul, oaspeții fiind poftiți la cantină, iar minerii și țăranii la mesele aranjate afară.

⁵⁹Silvia Marin-Barutcieff, “Un pictor transilvănean pierdut?... Ursu Broină”, *Apulum*, 50 (2013): 363.

⁶⁰Sursa fotografiei: *Patria*, Anul 18, nr. 268 (1936): 36.

⁶¹Manoilescu-Dinu, *Memorii*, 91.

⁶²Cercul Cultural “Minerul” al angajaților Societății Minele Șorecani, *Un an de fapte românești* (Cluj: Institutul de Arte Grafice “Ardealul”, 1935), 32.

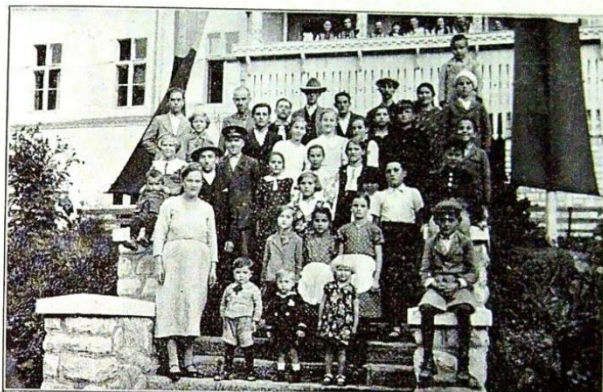
⁶³Manoilescu-Dinu, *Memorii*, 91.

⁶⁴Ibid. 90.

Serbarea populară s-a încheiat seara târziu cu un foc de artificii.⁶⁵

Băile de la Leghia

O altă inițiativă socială importantă al cărei merit direct îi revine lui Mihail Manoilescu a fost achiziționarea, în anul 1937, a băilor de la Leghia, ca loc de odihnă și tratament pentru lucrătorii de la Șorecani. Situate într-un parc natural în mijlocul unei păduri, la 2 km sud de satul Leghia, Băile de la Leghia aparținuseră înainte de Primul Război Mondial Bisericii Romano-Catolice. În 1900, băile dispuneau de mai multe pavilioane, însumând 40 de camere, un restaurant, 3 bazine în aer liber, instalații pentru băi calde și nămol. Apele sulfurate de aici erau indicate pentru tratamentul reumatismului.⁶⁶

Grup de mineri cu familiile lor la Leghia⁶⁷

În anul 1937, societatea „Minele Șorecani” au achiziționat, de la comunitatea romano-catolică, băile care fuseseră abandonate și, după numai trei luni de lucrări intense de reparare a două dintre clădiri și repunere în funcțiune a izvoarelor, stațiunea și-a primit primii oaspeți la 1 iulie 1937. Așa cum se arată într-un articol din ziarul *Buna Vestire*, la începutul lunii august se aflau la Băile Leghia 20 de familii de muncitori și funcționari și peste 30 de copii ai muncitorilor, supravegheați de învățătorul-director al școlii primare din Ticu Colonie, Augustin Dordai.⁶⁸

La inaugurarea oficială, care a avut loc în ziua de 29 august, au participat, alături de lucrătorii societății, o seamă de invitați din Cluj și București. S-au ținut discursuri, printre alții, de către Episcopul Nicolae al Clujului, Valer Pop, ministrul Industriei și Comerțului, Alexandru Vaida Voevod, președintele partidului Frontul Românesc, „în care i s-au adus meritate laude dlui M. Manoilescu pentru fapta românească și creștinească pe care a săvârșit-o prin inaugurarea stațiunii Legheea, menită să îmbie la loc de reconfortare harnica familie de muncitori dela minele Șorecani”.⁶⁹

Continuare în numărul următor al revistei

⁶⁵ Cercul Cultural „Minerul”, *Un an de fapte*, 33-34.

⁶⁶ Primăria Aghireșu, 52-53, <https://aghiresu.ro/wp-content/uploads/2020/03/1.-STRATEGIA-DE-DEZVOLTARE-AGHIRESU-2019-2029.pdf>, accesat la 9 august 2024.

⁶⁷ Sursa fotografiei: Cercul Cultural Minerul al angajaților Minelor Șorecani, *Patru ani de muncă românească* (1938), 88.

⁶⁸ „O stațiune de odihnă pentru muncitorii români de la întreprinderile miniere Șorecani”, *Buna Vestire*, Anul I, nr. 134 (1937): 2.

⁶⁹ „Legheea Șorecanilor”, *Viața ilustrată*, anul IV, nr. 10 (1937): 20.